

МЕТОДЫКА СТВАРЭННЯ АКАМПАНЕМЕНТУ ў КЛАСЕ БАЯНА

Аналіз мелодыі і літаратурнага тэксту песні з'яўляецца базавым момантам у рабоце над акампанементам. Чым глыбей мы прааналізуем у інтанацыйную прыроду дадзенай мелодыі, чым больш знаходзім у ёй мелодычных, дынамічных, рытмічных фарбаў, тым багацейшая наша фантазія ў стварэнні суправаджэння да яе.

Аналізуючы мелодыю і літаратурны тэкст, у першую чаргу неабходна вызначыць такія тэарэтычныя і эмацыянальна-мастацкія параметры песні, як агульны характар музыкі, прыблізны тэмп і дынаміка, і, калі патрабуецца, удакладніць музычны памер. Для гэтага можна прапанаваць метады шматразовага прапявання песні (метады ўжудлення ў песню), прычым спяванне можна дубліраваць выкананнем мелодыі на інструменце. Прапяванне куплетаў у адпаведнасці з развіццём сюжэта або раскрыццём літаратурнага вобраза песні можна падрабязна праводзіць (пошукавы метады).

Потым неабходна вызначыць структуру пабудовы напева. Найбольш распаўсюджаныя ў беларускай народнай песеннай творчасці напевы наступнай структуры:

а) парная меладычная паўторнасць, або падвойная перыядычнасць тыпу А - А - В - В ("Саўка ды Грышка") ці А - В - А - В ("Сеў камарык на дубочак");

б) побач з квадратнай пабудовай (2, 4, 6, 8 тактаў) - песні неквадратнай пабудовы (5, 7, 9 тактаў; "Стаіць вярба");

в) пытанне-адказ ("Зялёны гай").

Многія беларускія народныя песні структурна падзяляюцца на залепу і прыпеў.

Затым трэба вызначыць характэрныя тыпавыя сувязі, якія існуюць у мелодыі: секвенцыі, варыянт мелодыі, гамападобныя паслядоўнасці, рух па акордавых гуках і да т.п. Вельмі важна знайсці ў мелодыі характэрны меладычны зварот, своеасаблівае інтанацыйнае "зерне".

Пры вызначэнні ладу, у якім створана песня, неабходна ўлічваць наступнае:

1. Гукарад беларускіх народных песень строга дыятанічны.
2. Для беларускіх народных песень характэрна пераменнасць ладу:

- а) паралельнасць танальнасцяў;
- б) кварта-квінтавыя суадносіны танальнасцяў;
- в) спалучэнне дыятанічных натуральных ладоў з ладамі народнай музыкі.

3. Часта напеў складае няпоўны актаўны гукарад ("Перапёлачка" - усяго чатыры гукі).

Гарманізацыя мелодыі

У працэсе гарманізацыі важна ўмець увязаць ладавую адносіны ў мелодыі з акордавымі паслядоўнасцямі ў акампанеменце. Па-першае, неабходна вызначыць найбольш вліваючы моманты змены гармоніі і абазначыць далезненны месцы пры лапамозе асноўных функцый ладу: Т, S, Д. Для гэтага можна рэкамендаваць метады выканання вытрыманай гармоніі або педальнага акампанементу. Не трэба ікнуцца да таго, каб гарманізаваць кожны гук мелодыі, інакш гармонія будзе загрузвацца меладзічным рухам.

У працэсе гарманізацыі неабходна ўлічваць натуральную дыятанічную аснову беларускіх народных песень. Гэта дапускае прымяненне ў мінорных ладах натуральнай мінорнай дамінанты і мажорнага акорда на сёмай натуральнай ступені. Адною з галоўных ладагарманічных адзнак беларускіх народных песень з'яўляецца плагальнасць, у выніку чаго субдамінанта набывае шырокае распаўсюджанне ў беларускай народнай музыцы.

Меладзізацыя баса

Бас на баяне трэба ўяўляць як асобны аркестравы інструмент - кантрабас, на якім паспяхова могуць вырашацца функцыі як вертыкалі, так і гарызанталі. Назавём некаторыя тыпы выкладання басовага голасу, што дазваляць адзіці ад найбольш распаўсюджанай схемы "бас - акорд":

- а) арганны пункт;
- б) асцінаты бас.

Пры злучэнні гармоніі тыпу Т - S, Т - Д і да т.п. бас рухаецца скачкападобна. Каб дасягнуць плаўнага голасавядзення ў басах, калі гэта неабходна, трэба прымяняць ператварэнні акордаў. Неабходна ікнуцца і да таго, каб па магчымасці праводзіць у басах розныя меладзічныя ўтварэнні, падгілоскі.

Рытмічная арганізацыя акампанемэнту

У першую чаргу трэба вызначыць метрычную пульсацыю, г.зн. колькасць цяжкіх і лёгкіх доляў у такце, або крок метра. У многім выбар рытмічнага малюнка залежыць ад музычнага памеру, прычым для народнай музыкі характэрна яго пераменнасць, выкарыстанне складаных і змешаных памераў. Найбагацейшыя магчымасці рытмічнага малюнка акампанемэнту заключаны непасрэдна ў рытміцы самой мелодыі песні, ці ў мелодычным рытме.

Пры вызначэнні рытмічнага малюнка акампанемэнту не рэкамендуецца дапускаць рэзкую змену рытму, таму што для беларускай музыкі характэрна эластычнасць і плаўнасць як мелодычных, так і рытмічных пераходаў. Пажадана, каб рытм у акампанемэнце кантраставаў з рытмам у мелодыі. У працэсе развіцця музычнай формы песні рытмічны малюнак павінен змяняцца паводле развіцця сюжэта.

Згущэнне фактуры

Асноўнымі элементамі фактуры акампанемэнту з'яўляюцца: мелодыя, кантрапункт, гармонія, педаль, бас.

Мелодыя ў акампанемэнце можа гучаць:

- ва унісон з салістам;
- у актаўным падваенні;
- у іншых галасах, у тым ліку і ў басы;
- у варыянтным або варыяцыйным выкладзе.

Увядзенне ў акампанемент розных падгалоскаў, імітацый дазваляе арганізаваць дыялагічныя злучэнні паміж сольнай партыяй і суправаджэннем да яе.

Гарманічнае суправаджэнне мае тры асноўныя формы выкладання:

- а) акордавую пульсацыю;
- б) гарманічную фігурацыю;
- в) гарманічную педаль.

Педаль – адзін з эфектыўных сродкаў як умацнення агульнай гучнасці, так і яе аслаблення. Асаблівасць канструкцыі баяна заклучаецца ў адсутнасці на інструменце спецыяльных устравяў або механізмаў (як, напрыклад, у фартэпіяна), якія садзейнічалі б утрымліванню гукавога фону. Працягласць гучання на баяне ажыццяўляецца толькі праз утрымліванне пальцаў на клавішах.

Педаль можа размяшчацца ў верхніх і ніжніх галасах, у гармо-

ні і у басе, а таксама ў некалькіх галасах адначасова.

Адзначым некаторыя агульныя моманты, якіх пажадана прытрымлівацца пры вызначэнні плана фактуры:

1. Кожны элемент фактуры павінен рэльефна гучаць у агульнай фактуры.

2. Пры паслядоўнасці фактур важнейшым з'яўляецца не колькасць планаў у фактуры, а іх функцыянальныя суадносіны.

3. Злучэнне фактуры з рознымі відамі рытмічнага малюнка дазволіць стварыць фактурна-рытмічную рухавасць акампанементу.

4. Пры складанні фактурнага плана трэба імкнуцца да таго, каб ахапіць па магчымасці большы дыяпазон, часцей праводзіць змену рэгістраў.

Структура пабуловы акампанементу

Разуменне ролі і месца розных частак структуры ў агульным цэлым, рацыянальнае размеркаванне музычнага матэрыялу паміж імі ў значнай ступені будучь садзейнічаць стварэнню лагічна і прапарцыянальна пабудаванага па форме акампанементу, асноўнымі часткамі якога з'яўляюцца:

- уступ, або прэлюдыя;
- асноўная частка акампанементу, уласна суправаджэнне;
- проігрыш, ці Інтэрмедія;
- заканчэнне, або пастлюдыя.

Як элемент акампанементу можна разглядаць рознага роду рытмічныя і меладычныя устаўкі, ці Інтэрлюдыі.

Уступ дае ладатанальную і эмацыянальную настройку, вызначае тэмп музыкі. Для уступу уласцівы сцісласць, лаганічнасць, ёмістасць музычнай думкі.

Суправаджэнне ў акампанеменце выконвае дзве асноўныя функцыянальныя задачы: стварэнне гарманічнага фону і арганізацыю рытмічнай пульсацыі.

Галоўная задача проігрышу ў акампанеменце - тэхнічнага парадку: даць магчымасць адпачыць хору або салісту. Даволі часта проігрыш з'яўляецца рэпрызай уступу. Проігрыш можа размяшчацца не толькі паміж куплетамі, але і ў сярэдзіне аднаго куплета.

Для заканчэння ўласцівыя заключны тып выкладання - гэта абагульняльны характар музычнага матэрыялу, элемент рэпрызнасці, зацвярджэнне музычнай думкі ці вобраза.

Драматургія песні, кампазіцыя формы

Музычная форма – гэта арганічнае адзінства усіх сродкаў музычнай выразнасці. Надаць зместу песні, яе вобразу зладжаную, прыгожую форму – вось тое, што павінна складаць канчатковую мэту працы над акампанентам.

На далёкім этапе важную ролю выконваюць малыя элементы формы: *rit.*, *accel.*, ферматы, *dim.*, *cresc.*, *sf* і г.д. Невялікія па маштабе, яны надзвычай важныя па сваёй сутнасці.

Поруч з асобнымі элементамі фармаўтварэння: мелодыяй, рытмам, гармоніяй і да т.п. – вялікую значнасць набываюць агульныя фактары драматургіі:

- а) узаемасувязь розных планаў фактур;
- б) паўторнасць, рэпрызнасць асобных элементаў формы;
- в) вар'іраванне структуры, што дазваляе зрабіць разнастайнай статычную форму песні, асновай якой з'яўляецца перыяд.

Найважнейшую ролю ў фармаўтварэнні песні адыгрывае вызначэнне і наступнае вылучэнне рознымі сродкамі музычнай выразнасці агульнага кульмінацыйнага моманту песні.

Каб пераадолець абмежаванасць развіцця куплетнай формы, што ў многім абумоўлена аднатэмнасцю, можна паспрабаваць надаць ёй рысы іншых музычных форм, якія маюць больш развітую структуру і даюць шырокія магчымасці ў арганізацыі драматургічнага дзеяння. Гэта значыць, што акампанент да песні можа быць пабудаваны паводле прынцыпу развіцця такіх музычных форм, як тэма з вар'яцыямі, простая двухчастковая або трохчастковая формы, сюіта, ронда.

Па магчымасці заўсёды трэба імкнуцца да таго, каб музычная форма песні як мага больш адпавядала яе зместу. Дыялектычнае адзінства формы і зместу – асноўная адзнака класічных узораў музычнага мастацтва.